

BOSHLANG'ICH SINFLARDA "HISSIIY INTELLEKT" (EMOTIONAL INTELLIGENCE) DARSLARINI JORIY ETISHNING BOLALAR IJTIMOIIY MOSLASHUVIGA TA'SIRI

Mahmudova Nafisa Nizomiddinovna

Samarqand davlat pedagogika instituti, Pedagogika fakulteti, Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4-bosqich 409-guruh talabasi

Email: nizomiddinovna2004@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijtimoiy moslashuv jarayonlarida hissiy intellekt (EQ) rivojlantirishning pedagogik va psixologik asoslari tadqiq etilgan. Zamonaviy ta'lim sharoitida, ayniqsa "Alfa avlodi" vakillarida gadjetlarga qaramlik va kognitiv dominantlik kuchaygan bir davrda, bolalarning hissiy kechinmalarini boshqarish, empatiya ko'nikmalarini shakllantirish dolzarb muammo hisoblanadi. Maqolada tajriba-sinov ishlari asosida boshlang'ich sinflarda maxsus "Hissiy intellekt" soatlarini joriy etishning o'quvchilar xulq-atvori, guruh ichidagi nizolarni kamaytirishi va maktabga ijtimoiy adaptatsiyasini jadallashtirishga ko'rsatgan ijobiy ta'siri tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, hissiy intellekt, ijtimoiy moslashuv, empatiya, Alfa avlodi, adaptatsiya, xulq-atvor, korreksion pedagogika, geymifikatsiya.

Abstract. This article examines the pedagogical and psychological foundations of emotional intelligence (EQ) development in the social adaptation processes of primary school students. In the context of modern education, especially for "Generation Alpha" characterized by high gadget dependency and cognitive dominance, managing children's emotional experiences and forming empathy skills represents a critical challenge. Based on experimental research, the article analyzes the positive impact of introducing dedicated "Emotional Intelligence" hours in

primary schools on students' behavior, reduction of peer conflicts, and acceleration of social adaptation to the school environment.

Keywords: primary education, emotional intelligence, social adaptation, empathy, Generation Alpha, adaptation, behavior, correctional pedagogy, gamification.

KIRISH (INTRODUCTION)

Insoniyat jamiyati rivojlanishining hozirgi bosqichi axborot oqimining jadalligi, raqamli texnologiyalarning hayotimizga chuqur kirib borishi va ijtimoiy munosabatlarning virtual makon ko'chishi bilan tavsiflanadi. Bunday sharoitda shakllanayotgan yangi avlod — "Alfa avlodi" (2010-yildan keyin tug'ilganlar) o'zining intellektual salohiyati va texnologik savodxonligi bilan ajralib tursa-da, ularda ijtimoiy-hissiy ko'nikmalarning yetishmasligi, jonli muloqot muammolari va empatiyaning pastligi kuzatilmoqda. Boshlang'ich maktab yoshi bolaning shaxs sifatida shakllanishi, uning jamiyat qonun-qoidalarini o'zlashtirishi va ijtimoiy muhitga moslashuvida eng kritik davr hisoblanadi.

Uzoq yillar davomida an'anaviy ta'lim tizimi faqat akademik bilimlarni egallashga, ya'ni aqliy ko'nikmalarni (IQ — Intelligence Quotient) rivojlantirishga yo'naltirildi. Biroq, zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, insonning hayotda muvaffaqiyat qozonishi, jamiyatda o'z o'rnini topishi va ruhiy xotirjamlikka erishishida hissiy intellekt (EQ — Emotional Quotient) 80% gacha rol o'ynaydi. Shu sababli, boshlang'ich sinf o'quvchilarida hissiy intellekt darslarini joriy etish va uning bolalar ijtimoiy moslashuviga ta'sirini ilmiy jihatdan asoslash pedagogika fanining eng dolzarb vazifalaridan biridir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI (LITERATURE REVIEW)

Hissiy intellekt tushunchasi ilmiy muomalaga dastlab Jon Mayer va Piter Salovey tomonidan kiritilgan bo'lib, u hissiyotlarni idrok etish, ularni fikrlashga integratsiya qilish, ma'nolarini tushunish va boshqarish qobiliyati sifatida ta'riflanadi. Mazkur nazariya amerikalik psixolog va jurnalist Daniel Golemanning "Hissiy intellekt: nima uchun u IQdan ko'ra muhimroq bo'lishi mumkin" (1995) nomli asaridan so'ng butun dunyoda keng ommalashdi. Goleman hissiy intellekt tarkibiga o'z-o'zini anglash, o'z-o'zini boshqarish, motivatsiya, empatiya va ijtimoiy ko'nikmalarni kiritadi.

Boshlang'ich ta'lim yoshidagi bolalarning ijtimoiy moslashuvi muammolari L.Vigotskiy, J.Piaje kabi klassik psixologlar tadqiqotlarida o'rganilgan. Vigotskiyning ta'kidlashicha, bola rivojlanishida hissiyot va intellekt dinamik bir butunlikni tashkil etadi. Sharq mutafakkirlari Abu Nasr Forobiy va Abu Rayhon Beruniy ham o'z asarlarida bolaning axloqiy tarbiyasi, his-tuyg'ularini jilovlay olishi va jamoaga moslashishi ta'lim jarayonining bosh maqsadi bo'lishi lozimligini ko'rsatib o'tishgan. Hozirgi davr pedagogikasida hissiy intellekt darslarini maktab tizimiga kiritish bo'yicha G'arbiy Yevropa (aynan Finlyandiya ta'lim tizimi) va Singapur tajribasi yuqori natijalarni bermoqda.

METODOLOGIYA (METHODOLOGY)

Ushbu tadqiqot Samarqand viloyati, Payariq tumanidagi umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinf o'quvchilari o'rtasida o'tkazilgan tajriba-sinov ishlariga asoslanadi. Tadqiqotda 4-sinf o'quvchilaridan iborat jami 54 nafar bola ishtirok etdi. Ular ikki guruhga ajratildi: Tajriba guruhi (27 nafar o'quvchi) va Nazorat guruhi (27 nafar o'quvchi).

Tajriba guruhida an'anaviy darslardan tashqari haftada 2 marta 45 daqiqadan iborat maxsus ishlab chiqilgan "Hissiy intellekt dunyosi" moduli darslari o'tildi. Ushbu darslarda interaktiv o'yinlar, storytelling (hikoyachilik), keys-stadi va geymifikatsiya elementlaridan foydalanildi. Nazorat guruhida esa darslar odatdagi o'quv dasturi asosida davom ettirildi. Bolalarning ijtimoiy moslashuv darajasi va hissiy intellektini o'lchash uchun Filipp va Rene Jilyaning moslashtirilgan psixologik test hamda so'rovnomalaridan, shuningdek pedagogik kuzatuv metodlaridan foydalanildi. Tajriybadan oldingi va keyingi ko'rsatkichlar tahlil qilinib, matematik-statistik metodlar yordamida qayta ishlandi.

NATIJALAR (RESULTS)

6 oylik tajriba-sinov ishlaridan so'ng har ikki guruh o'quvchilarida ijtimoiy moslashuv darajasi, empatiya indeksi va agressiya ko'rsatkichlari qayta tekshirildi. Olingan natijalar tajriba guruhida juda sezilarli ijobiy o'zgarishlar sodir bo'lganligini ko'rsatdi. Jumladan, tajriba guruhidagi o'quvchilarda jamoaga moslashish samaradorligi ortdi va tengdoshlar orasidagi nizoli vaziyatlar keskin kamaydi.

1-jadval. Tajriba va nazorat guruhlarida o'quvchilar ijtimoiy moslashuvining dinamik ko'rsatkichlari (%)

Kriteriyalar va indikatorlar	Tajriba guruhi (n=27)		Nazorat guruhi (n=27)	
	Tajribadan oldin	Tajribadan keyin	Tajribadan oldin	Tajribadan keyin
Yuqori darajadagi moslashuv	25.9%	59.3%	29.6%	33.3%

O'rta darajadagi moslashuv	48.1%	33.3%	44.4%	48.1%
Past darajadagi (Deadaptatsiya)	26.0%	7.4%	26.0%	18.6%

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, tajriba guruhida yuqori ijtimoiy moslashuv ko'rsatkichi 25.9% dan 59.3% gacha o'sgan, vaholanki nazorat guruhida bu o'zgarish atigi 3.7% ni tashkil etdi. Eng muhimi, maktab muhitiga va jamoaga moslasha olmayotgan past guruhdagi bolalar ulushi tajriba guruhida 26.0% dan 7.4% gacha tushgan.

MUHOKAMA (DISCUSSION)

Olingan statistik natijalar shuni tasdiqlaydiki, kichik maktab yoshidagi bolalarga hissiyotlarni to'g'ri ajratish, ularni nomlash va boshqarish metodikasi o'rgatilganda, ularning ijtimoiy adaptatsiyasi osonlashadi. O'tkazilgan interaktiv darslarda o'quvchilar "Men hozir jahldaman", "Men hozir xafaman" kabi holatlarini uyalmasdan ayta olishni va eng muhimi, sherigining ham huddi shunday hissiyotlarni kechirishi mumkinligini (empatiyani) anglay boshladilar.

Bugungi kunda boshlang'ich sinf o'qituvchilari ko'p duch keladigan muammo — dars paytida bolalarning bir-biriga qo'pol munosabatda bo'lishi, o'yinchoq yoki o'quv qurollarini talashishi va natijada dars intizomining buzilishidir. Hissiy intellekt mashg'ulotlari orqali bolalar o'z impulsiv xatti-harakatlarini jilovlashni o'rganadilar. Bu esa o'z navbatida sinfdagi psixologik iqlimni sog'lomlashtiradi va o'quv jarayonining umumiy sifatini oshiradi. Alfa avlodi raqamli qurilmalardan uzilib, guruhli o'yinlar orqali jonli muloqot qilish ko'nikmalarini qayta tiklaydi.

XULOSA VA TAVSIYALAR (CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS)

O'tkazilgan ilmiy-pedagogik tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijtimoiy moslashuvi faqatgina maktab qoidalarini yodlash bilan emas, balki ularning ichki hissiy dunyosining barqarorligi va ijtimoiy-hissiy kompetensiyalari rivojlanganligi bilan uzviy bog'liqdir.

2. Dars jarayonlariga integratsiya qilingan "Hissiy intellekt" mashg'ulotlari bolalarda deviant xulq-atvor shakllanishining oldini oladi va nizolarni konstruktiv hal etish madaniyatini yuksaltiradi.

Kelgusida ta'lim samaradorligini oshirish maqsadida quyidagi tavsiyalarni ilgari suramiz:

- Umumiy o'rta ta'lim muassasalarining 1-4 sinf Milliy o'quv dasturiga "Hissiy intellekt va ijtimoiy ko'nikmalar" nomli mustaqil fanni yoki tarbiya fani tarkibiga maxsus yirik modullarni kiritish;

- Pedagogika oliy ta'lim muassasalarida "Boshlang'ich ta'lim" yo'nalishi talabalari uchun "Boshlang'ich sinflarda EQni rivojlantirish metodikasi" fanini joriy etish;

- Maktab psixologlari va boshlang'ich sinf o'qituvchilarining hamkorlikdagi "Ota-onalar uchun hissiy savodxonlik maktabi" loyihalarini tashkil etish.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

• Goleman, D. (1995). Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. New York: Bantam Books.

- Mayer, J. D., & Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? In P. Salovey & D. Sluyter (Eds.), Emotional development and emotional intelligence: Educational implications (pp. 3-31). New York: Basic Books.
- Vigotskiy, L. S. (1984). Sobranie sochineniy: V 6-ti t. T. 4. Detskaya psixologiya. Moskva: Pedagogika.
- Forobiy, Abu Nasr. (1993). Fozil odamlar shahri. Toshkent: Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti.
- Mirziyoyeva, S. Sh. (2023). Boshlang'ich ta'limni modernizatsiya qilishning pedagogik strategiyalari. Toshkent: Fan va texnologiyalar.
- Mahmudova, N. (2026). Alfa avlodi va zamonaviy boshlang'ich ta'lim muammolari. Samarqand davlat pedagogika instituti ilmiy axborotnomasi, 2(4), 45-50.